

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Ugnies rožė

Ar žmogus bijo tylos?.. Nesvarbu, koks žmogus – šiuolaikinis ar senovinis, išprusęs ar nelabai. Gyvenantis gražiai ar tik pakenčiamai. Intravertas ar ekstravertas. O gal apskritai – ir toks, ir anoks.

Gal ir kvaila to klausiti, juk tyla – ne koks pavojingas virusas, piktas šuo ar nesukalbamas kaimynas. Tyla yra kažkas tokio, kas driekiasi prieš akis kaip nematoma migla ir jeigu ima perdėm erzinti, visada galima ją sutrikdyti. Subtiliai arba nesubtiliai. Šnabždesiais, riksmiais, muzika, smūgiais ir plojimais. Kitaip sakant, triukšmu.

Gyventi tyloje būtų baisu. Bet neverta nerimauti; šiuolaikinės medijos neleis nutikti tokiam nedovanotinam dalykui – kad jūs gyventumėte tyloje ir į galvą jums, neduok Dieve, imtų skverbtis ne tik kad protingos, bet ir apskritai mintys. Štai todėl visur kaip tylos pakaitalas skamba *foninis triukšmas*, keliamas medijų, tarnaujančių žmogaus kaip individo ir vartotojo gerovei – nelabai įkyrus, netgi subtilus. Kad ausis prie jo priprastų ir priimtų kaip nediskutuotina gėrį, neleidžiantį nugrimzti į apmąstymus.

Kodėl taip?.. Ogi todėl, kad mąstyti kenksminga. Jausti, išgyventi, lieti ašaras ir emocijas – puiku, prašom. Bet mąstymas, žinote, tai jau kažkas nepadoraus. Ir jam, žinoma, reikia tylos – tylos, dovanojančios savas, o ne svetimas mintis. Pavyzdžiui – kad protingumas (protas, intelektas) yra *dorybė*, o ne fiziologinis neuronų funkcionavimo procesas, primenantis elektros instaliaciją, prie kurios mėgėjui nevalia kišti nagų, nes nutrenks.

Aš bijau tylos kaip apvalkalo. Kaip kiauto. Kaip uždaros, kurčios visatos, juodos tuščios plokštumos, kurioje nėra žvaigždžių, ūkų, kvazarų, galaktikų, kometų ir meteoritų. Joks garsas nepraskeltų šio kiauto – tuolab silpnas žmogaus balsas. Ši tyla man panaši į mirusią žmogaus sielą. O už mirusią sielą nieko baisesnio nėra ir nebus.

Bet yra ir ugnies rožė, kurios žiedlapiai skleidžiasi tyloje, pripildytoje sferų muzikos. O virš jos sklendžia auksinės sielos. Ne iš aukso, bet iš šviesos – tirštos, šiltos, persmelkiančios. Pripildančios sielą iki kraštų.

O, kad kada nors suprastume, kad mūsų gyvenimas skirtas sielai pripildyti – būtume jei ne laimingesni, tai bent oresni ir vienas kitą labiau mylėtume!.. Nes juk mūsų gyvenimo laikas – drugelio laikas. Neliks nei margų sparnų, nei nektaro kvapo, nei gėlių, nei saulėlydžių. Tik amžinybė, o jos neišvengsime – mūsų laukia arba tuščia atšalusio visata, arba ugnies rožė, auksinė sielų karalystė.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

*kažkas dar tebėra toj naktyje
kažkas po ją lig šiolei tebevaikšto
kamenai čėža nuslenka laja
ir baimė susiranda savo baikštų*

*kryptis be kelio ką keleiviui reikštų
kiekvienas rytas praviras į ją
kažkas dar tebėra toj naktyje
kažkas po ją lig šiolei tebevaikšto*

*rudens kliudyta siela trokštų maišto
bet net savęs neapima – deja –
daugiau vis liepto vis mažiau apreikšto
ir apavas susvyla kelyje –
kažkas dar tebėra toj naktyje*

Kęstutis Navakas

MRF

MEDIJŲ RĒMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas
2025 m. svarstys
projektą: DRAUGAS
laikraščio diasporos
žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Ugnies rožė • 2-as psl. Živilė Gimbutaitė. Kazio Bradūno Dainiaus balsai • 3-as psl. Rimantas Vagnagas. Apie kultūros pokyčius, varnas bei kitas keistenybes • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Lietuviškos mados istorija: nuo XIX amžiaus iki mūsų dienų • 5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Tarptautinio Vilniaus trumpųjų filmų festivalio 18-asis gimtadienis • 6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Elektroninės muzikos vakarai Belgijoje • 7-as psl. Inga Daugirdė. G. Petkevičaitės-Bitės bičiulystė su P. Višinskiu ir Žemaitė (5) • 8-as psl. Raminta Antanaitienė. Prisimenant Mikalojų Konstantiną Čiurlionį

Kitame numeryje: Živilė Gimbutaitė. Kazio Bradūno Dainiaus balsai • Vasariui įpusėjus – tiršta žieminė „Knygų sriuba“

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Kazio Bradūno Dainiaus balsai

Živilė Gimbutaitė

Dauguma išeivių lietuvių poetų liaupsino tėvynę Lietuvą savo poezijoje, apibūdino jos gamtą, apdainavo praeitį, papročius, paminklus. Jonas Aistis, Henrikas Nagys, Faustas Kirša, Elena Tumienė, Aldona Veščiūnaitė, Lidija Šimkutė puoselėjo tėvynės bei tautos tematiką, bet turbūt labiausiai iš visų – Bernardas Brazdžionis ir Kazys Bradūnas. Šie du poetai, gvildendami tėvynės tematiką, dažnai kalbėjo ne tik savo, bet ir kolektyvo – eilinių žmonių, kultūrininkų, net visos tautos – balsu. Abu jie prisistatė kaip dainiai, susiję su Lietuvos žeme. Pvz., Kazio Bradūno „Dainius“ rinkinyje *Pėdos arimuos* (1944):

*Mane pašaukė žemėje gimti
Mano protėvių kraujo jėga,
Mane saulė žadėjo auginti,
Šviesti kelią žvaigždynai degą.
Mane neški per meilę, per mirtį*

Gaivalingoji žemės jėga
(*Pėdos arimuos* 5, pirmas posmas).

Bernardo Brazdžionio „Dainius“ iš rinkinio *Viešpaties žingsniai* (1942):

*Ir aš anų baltųjų vyšnių brolis,
Iš skausmo eisiu į gyvybės tolius,
Ir aš sūnus anos senos obels
Ir taikoje, ir karo vėtrų žingsniuos
Savos tautos aruodan derlių rinksiu,
Kol šalnos kojas ir rankas sugels,
Kol po žiedų našta širdis pabals*

(Poezijos pilnatis, 267).

Brazdžionis skelbė savo poeziją anksčiau negu Bradūnas tarpukario Lietuvoje ir jau buvo žinomas kaip tautos šauklys, vilties ir stiprybės diegėjas Antrojo pasaulinio karo metu. Jo poezija lydėjo tremtinius į Sibirą ir išeivius į vakarus, kol jis pats atsidūrė Vokietijoje, vėliau Amerikoje. Tuo tarpu Bradūno poezija buvo tik pradėta spausdinti karo metais: *Vilniaus varpai* 1943 m. ir *Pėdos arimuos* 1944. Pagal Viktorijos Skrupskelytės žinias, „Pėdos arimuos ... skaitytojų, deja, plačiau nepasiekė, nes buvo sugrižtančio kito okupanto sunaikintos spaustuvių“ („Kazys Bradūnas“, *Lietuvių egzodo literatūra*, red. Kazys Bradūnas ir Rimvydas Šilbajoris, Vilnius: Vaga, 1997, 345-67). Bradūnas pasižymėjo kaip poetas ir veiklus kultūrininkas tarp išeivių Vokietijoje ir Amerikoje.

Bradūnas yra palygintinas su Brazdžioniu tikslu siekimu („Savos tautos aruodan derlių rinkti“), tematikos platybe, išskirtiniu dėmesiu tautai ir religijai. Jis kalba kolektyvo vardu, informuoja, pranašauja, guodžia ir ramina skaitytojus, kaip ir Brazdžionis. Tačiau jis skiriasi nuo Brazdžionio Dainiaus savo balsų įvairove (tuo pačiu – eilėdaros formų įvairove), vienu priskiriamu savo krašto žmonėms, kitur – tautosakos autoriams, dar kitur – bendraminčiams lietuviams poetams arba skaitytojams. Dainiaus išraiška lyg paslėpta šiuose balsuose, o kartais susilieja su asmeniška lyrika. Todėl norisi pasiaiškinti, kokiais būdais Bradūnas pasireiškia kaip Dainius, kokiais balsais jis kalba lietuvių vardu.

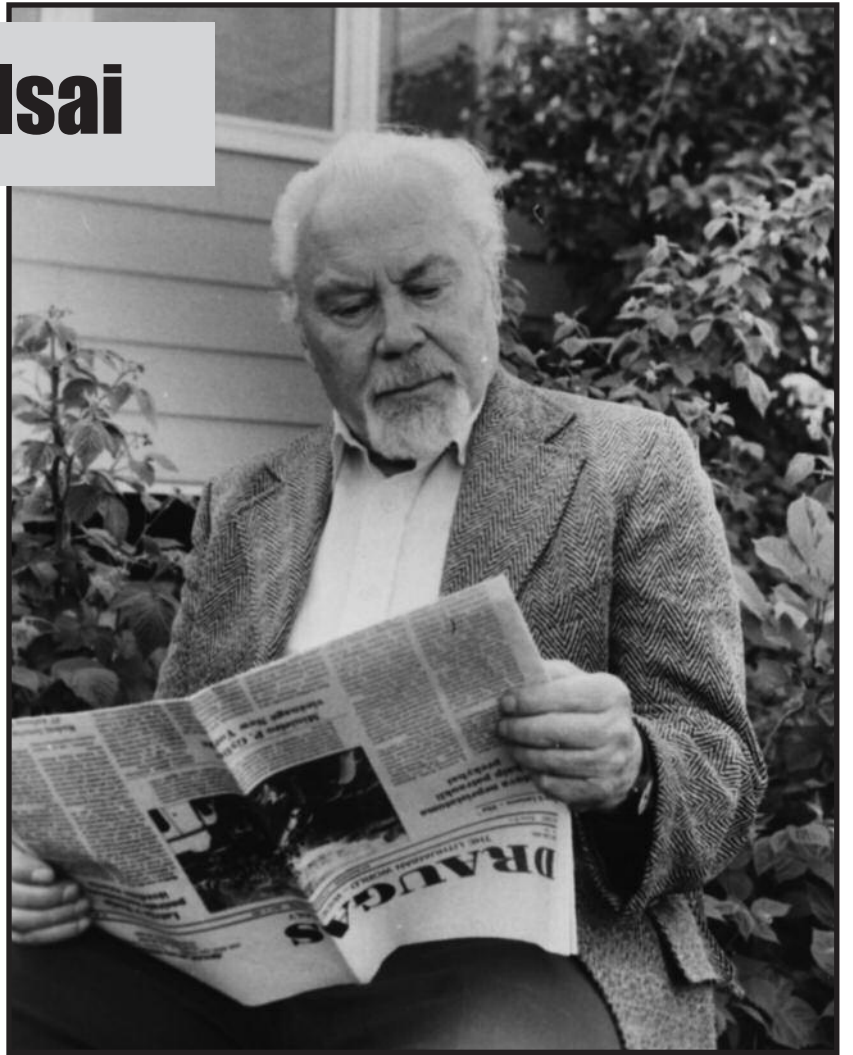
Rinkinyje *Pėdos arimuos* jaunas poetas pateikia labai gražų savo tėviškės Kiršuose bei žemdirbių krašto (Vilkaviškio apskrityje) vaizdą. Gamta čia žavinga, sodybos įleidusios šaknis žemėje per penkerias kartas, tvirtai įsikūrusios. Šio krašto žmonių, daugiausia ūkininkų, gyvenimas yra ritmingas ir tvarkingas, reguliuojamas gamtos ir bažnyčios kalendorių. Po darbo dienų eina šventadieniai: „Dalgiai sukabinti kiemo gluosny, / Guli plūgai patvorio žolėj / Ir vilnėjančių rugių bangose / Miega pasinė-

rusi griežlė“ (Idilės, „Sekmadienis“, 50).

Šiame rinkinyje gausu asmeniškų lyrikos, kalbančios apie meilę, mirtį, grožį, gamtą, vaikystę, ypatingus patyrimus, filosofiškas bei psichologiškas išvalgas. Ypatingo patyrimo pavyzdys yra poeto susijungimas su žeme, per ūkio darbus ir susigimimavimą su gamta; jis klausia: „Tas prakaito lašas, ta juodžemio sauja, / Ar lauko, ar mano dalis?“ („Prakaito lašas“ 12). Filosofiška pastaba: „Gal ir mes tikrai šešėliai / Kažko didžio ir gražaus“ („Šešėliai“, 63), primenančios Platono idėjas ir jų atspindžius mūsų gyvenime. Čia dominuoja paties poeto balsas ir pirmojo asmens perspektyva, o kalbant apie savo ir jaunos žmonos svajones, keliones tėviškėn ir aime, išsiskverbia daugiskaitos „mes-mudu“, „mudviem“ (*Idilės*, 48, „Mūsų rytas“, 82 ir kt.).

Bet kartais daugiskaitos „mes“ priklauso krašto žmonėms, t. y. kolektyvui, kuriame poetas dalyvauja: „Mes tauta tik ramių žemdirbių“ („Ant piliakalnio“, 39) arba „Įaugom Nemuno upyne, / Šaknis tvirtai įleidom į gelmes... Atėjom čia iš amžių glūdumos / Uždegti židinius namuos“ („Nemuno upyne“ 40). Čia Bradūnas mini savo krašto žmones kaip senujų baltų palikuonis, žinomus iš istorijos. Kitur jis kalba apie protėvius, palikusius savo pėdas žemėje, todėl teikiančius žemės jėgą, kurią poetas jaučia vėl ir vėl, dirbdamas ar poilsiaudamas: „Aš pravertęs dobilienos pluta, / Tūkstančius pėdų po ja randu, / Kiekvienoj vagoj senolių būta, / Neišplovė jų nei laikas, nei vanduo“ („Pėdos arimuos“, 11). Tad poeto ryšys su protėviais yra dvasinis-psichologinis ir fizinis, susiformavęs per tradicijas bei kultūrą ir per žemę.

Be to, poetas stengiasi pakalbinti ir pažinti atskirus savo tėviškės žmones – ūkininkus, jaunuolius, našlaitį, tremtinį – kad įsijaustų į jų būklę. Eilėraštyje „Ūkininko mirtis“ jis perduoda savo balsą ūkininko sūnui, tada – pačiam ūkininkui, kad šis išreikštų paskutiniąsias savo mintis: „Ak jaučiu – tu gyva, tavo rankos jautiesias. / Žeme, žeme, paimki mane“

Poetas Kazys Bradūnas su „Draugu“

(*Pėdos arimuos*, 26). Eil. „Broliui“ poetas parodo dėmesį vienam nepatenkintam vyrui („Ko taip išitęsęs? Taip įkaitęs?“ 36), meilę jam ir pagaliau susitapatinimą su šiuo „broliu“. Esant ryšiui, net panašumui tarp poeto ir kitų krašto žmonių, poetas gali tuo prasmingiau, autentiškiau kalbėti jų vardu.

„Morenų ugnyse“ (1958) poetas irgi perduoda savo balsą kitiems asmenims arba dialogais su kitais pažadina krašto gyventojų balsus. Vienur aišku iš konteksto, kas prabyla eilėraštyje, pvz., pirmąsias senovės žmogus: „Aš neturiu dievų / Ir neskolinu stabų – / Aš meldžiuos kaip drebulės, / Giedu kaip elniai“ („Girios“, 11) arba Karaliaus Mindaugo patarėjas, gal tarnas: „Karaliau / Kam nusiėmei šarvus? / Kam sustojai nakvynės / Žemaičių girioje“ („Durklas“, 22). Kartais asmenys įvardinti, pvz. Motina, kalbanti žygūnui tėviškės vardu („Aplankymas“, 19) arba našlaitis, mintyse prašantis motulės „pareiti“ („Našlaitis“, 61).

Krašto žmonės kupini skausmo, susijusio – tiesiogiai ar per palyginimą – su tuolaikinės pokario Lietuvos būkle bei sovietų okupacijos pasekmėmis: nepriteklium (jei ne badu), savo žemės praradimu, priešpauža, tremtinių kančiomis. Skausmo išraiškoje kartais įsiterpia mitologinės būtybės ir gamtos reiškiniai kaip tautosakoje, ypač dainose: „Ažuole, ažuolėli, / O kas tave pakirto? Žalią viršūnę nuvytino? / Ar svetimi dievai be širdies? / Ar svetimos rankos be kraujo?“ (*Morenų ugnys*, 49) klausia miškų deivė Medeina, raudodama, pati save kaltindama, kad medžio negynė, nepridengė. Skausmas ypač subtiliai išreikštas eilėraštyje „Dievdirbis“, paskutiniame posme „Šaukia medyje Rūpintojėlis / Forma grubia, / Šaukia žemėje jo šešėlis – / Šaukia skausmas žmogaus širdyje“ (35). Skausmas toks aštrus, kad jis lyg šaukia (nes dažniausiai reaguojama į skausmą balsu – riktelėjimu, klyksmu, verksmu, raudojimu), bet nei Rūpintojėlis drožiamas medyje, nei jo šešėlis, nei žmogaus širdis gali šaukti. Tad „šaukti“ yra metafora, reiškianti „veržia“, „perveria“, „kankina“, o ryšys su Rūpintojėliu ir jo grubia forma „šaukti“ – tiesiog oksimoronas, tokia neįprasta išraiška tuo labiau paveikiantis skaitytoją.

Vartai, žymintys Kazio Bradūno tėviškės Kiršuose vietą

Apie kultūros pokyčius, varnas bei kitas keistenybes

Rimantas Vanagas

Paslaptingas automobilis

Jeigu tariesi viską žinąs, gyvenimas anksčiau ar vėliau pasijuoks iš tavęs. Neprognozuojami nūn ne tik orai ir prezidentai!

Štai vieną labai rytą po savo langu pamatau stovintį automobilį. Kas atvažiavo, pas ką? Logiškai galvojant – namas nuosavas, atskiras – greičiausiai pas mane. Bet niekas nei išeina, nei ateina. Nei po pusvalandžio, nei po pusdienio. Nei po dienos, nei po trijų... Mintys vis labiau kaista: kodėl stovi būtent čia? Anksčiau, kai mūsų nuošali, jauki, palei pat upę vingiuojanti žalia gatvelė nebuvo rekonstruota, nieko panašaus nėra buvę, tačiau po rekonstrukcijos srautu pasipylė dviratinkai, riedutininkai, pėstieji su šunimis ir kas tik nori...

Tradicinių vakaro detektyvų sujaudrintoj galvoj jau rezgasi sudėtingi siužetai, pvz., o gal to automobilio vairuotojas išėjo pasivaikščioti ir... numirė? Visaip kartais nutinka. O gal tas automobilis pavogtas? Arba: gal jo bagažinėj – lagaminas su narkotikais, banknotais? O gal – tai jau baisiausias, bet ir dažniausias filmų scenarijus – lavonas?..

Praėjus dviem savaitėm, skambinu į policiją. Mandagiai patikina: pasidomėsim. Po poros valandų skambina man: automobilio savininkas surastas, bet automobilį prie jūsų namo pastatė ne jis, o jo sesuo. Kodėl sesuo? Kodėl pastatė? Mėto pėdas? Nužiūrėjo nemokamą vietą? To niekas niekada nesužinos, tik pavakare pamatysiu kažkokią materiškaitę, skubriai sėdantią už vairo...

Ak, ir sunku šiais laikais ribotos vaizduotės žmogui!

Reklamos „užkalbėjimai“

Parduotuvių reklama jau ir mūsų miestely taip igudo bei išigudrina, jog vos ne kasdien gaunu kvietimus, kuriuose į mane kreipiamasi vardu. Man, žinoma, malonu, kad keliaaukštis prekybos centras žino mano vardą – ir pradėdu galvoti, jog išties esu svarbus, laukiamas... Aišku, viską jam pasako kompiuteris, bet vis tiek kažkaip maloniau, šilčiau...

Negaliu suprasti tik vieno dalyko: kodėl didžiausių nuolaidų diena penktadienis vadinamas „juodoju“? Nauja mada? Žinau, iš kur ji kilo, lai ji ten klessti ir pelno turtus, bet gimtoji Lietuvoj... Tautiečio sąmonėj juoda spalva niekad nesisiejo su sėkme, laimėjimu ar pergale! Mūsų žmonės juk sako: „juodai nepasisekė“, „juodas kaip šėtonas“, netikusius juokus vadina „juodu humoru“. Po apgailėtinos pikniko pabaigos konstatuoja: „juodai nusiliuobiau, prisigėriau“. Jeigu istorijos metraštininkus skirstome ir „bal-

Ir paminklu jam žintas Antanas Baranauskas visada laukia savo kraštiečių...

tuosius“ ir „juodusius“, tai iškart aišku, jog „juodasis“ yra blogietis.

Trumpai tarus, „juodasis penktadienis“ mūsų sąmonėj – išpėjimas apie gresiančią nelaimę, gal net katastrofą. O parduotuvė tikisi didžiausio išpardavimo!

Išvada: mano vardą parduotuvė žino, bet mūsų tradicijų, mentaliteto – nelabai. Todėl ir šauna juodai pro šalį!

Ir ne tik šiuo atveju. Vienas prekybos centras patrauklumo dėlei sugalvojo devizą „Arčiau tavęs“.

Gal, sakau, tame prekybos centre dirba vieni ateistai? Ir dar labai „žali“? Juk dažnas vyresnio amžiaus žmogus pasakys, jog šitas devizas – žinomiausios „pagrabinės“ giesmės pirmieji žodžiai: „Dieve, arčiau tavęs...“

Bent šių eilučių autoriui jie tikrai nekelia tokio žavesio, kad paknopstom lėktų į parduotuvę...

Pagarba varnoms!

Pašventupių varnos. Stebiu jas jau galybę metų. Prisimenu raudonus žiemos saulėlydžius, kai nesuskaičiuojamos varnų ordos tupėdavo klevų viršūnėse, pranašaudamos šaltį ir žiūrėdamos tik į vieną pusę. Bet vos pasilenkdavau, kad paimčiau sniego gniūžtę – visos klykdamos urmu šokdavo iš savo vietų! Kokios jos budrios, akylos, kaip jos iš tolo supranta pavojų ir saugos! – stebėdavaus.

Bet pasaulis, kaip žinome, nestovi vietoje, vis tbulėja... Anądien žiūriu – viena varna kažką vaikioja šaligatviu, įnirtingai kapoja. Ir antra. Ir trečia, ketvirta. Palei visą ilgą gatvę daužo kažkokių daiktus

lyg pašėlusios... Ką galima nustverti ir šitaip doroti vidūziemy?!
Prieinu arčiau. Geldutės. Iš upės. Negirdėtas daiktas! Varnos jas kažkaip išsitraukia iš pakraščio, atsineša ant betoninio bordiūro – ir daužo, kol skils. Jeigu tai nepadeda, pakyla aukščiau, nutupia ant šakos ir paleidžia geldutę žemėn. Ir ta suskyla!

Sako, žydai iš tolo keldavo kepurę prieš mokslo žmogų.

O aš šįvakar keliu kepurę prieš varnų protą!

Paprasti žodeliai

– Ką rašo rašytojas? – klausia vienas nesenas anykštėnas.

– O ką skaito skaitytojas? – klausimu atsako senas anykštėnas.

– Nieko! Knygos jau atgyveno. Viskas, ko man gali prireikti, sudėta čia! – išdidžiai pliaukšteli į planšetę.

– Na... jei taip... kam man tada rašyti? – atsidūta rašytojas. – Bet aš labiau pasitikiu savo galvos kompiuteriu. Kas bus, kai nusės tavo planšetės baterija?

– Nenusės. O jeigu nusės – įkrausiu.

– O jeigu nebus laido?

Nesenas anykštėnas mano, jog elektros laido NEGALI NEBŪTI, jis kaip bamba. Gi senas anykštėnas įsitikinęs, jog LABAI GALI. Tik apsidairyk: mūsų dienomis trūkinėja ne tik laideliai, o ir aukšto voltažo linijos, švininiai kabeliai, dujotiekiai, naftotiekiai... Ir sveikas protas!

Šioj vietoj knietėtų pradėti bylą apie kartų (generacijų) nesusišnekėjimą. Ir kaip susišnekės, jei net tie patys žodžiai dažnai įgiję kitas reikšmes, nekaltant apie visai naujus? O kur dar šviežiai išdygę terminai, net radijo, televizijos kanalus užliejantis „laisvas“ gatvės slengas (visokie „faina“, „ate“, „bliamba“...), madingos frazės, keistai suvartaliotos sakinių struktūros, pagaliau – ypatingai dažnas nuostabos šūksnis „wow“? Kas, pvz., šiandien bežino jo puikų lietuvišką atitikmenį „oho“?

Stop! Šiuokart nepasiduosim lengvai pagundai – verčiau prisiminsim žodžius, jungiančius visą tautą. Tikrai, esama ir tokių, ir netgi labai daug! Tuo įsitikinom, sausį pradėję švęsti 190-ąsias vyskupo ir poeto Antano Baranausko metines. Šešios dešiniojo Šventosios kranto moterys, tęsdamos garsiųjų dainininkių Kairyčių tradiciją (dar užpraeitam amžių vakarais traukdavo mėgstamas dainas), prieš keletus metus pačios – be jokių idėjų generatorių, projektų, ir honorarų – susibūrė į „Ažupičių“ grupę. Repertuare – pagal Antano Baranausko, Klemenso Kairio žodžius sukurtos melodingos dainos, religinės giesmės, taip pat liaudies dainos.

Dainos liejosi ir erdvioje Lietuvių namų salėje.

Tautvydo Kontrimavičiaus nuotraukos

Nukelta į 8 psl.

Fragmentai iš parodos „Pasikalbėkime“.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Lietuviškos mados istorija: nuo XIX amžiaus iki mūsų dienų

Algis Vaškevičius

Kaune, Antano Žmuidzinaičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje iki kovo 30 d. lankytojų laukia paroda „Pasikalbėkime“. Tai bendras Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus ir Vilniaus dailės akademijos Kauno fakulteto projektas, apjungiantis XX a. liaudišką ir XXI a. šiuolaikinę madą.

XX amžiaus pradžioje Lietuva europietišką madą stebėjo pro rakto skylutę – smalsiai ir su troškimu, tačiau turėdama ribotą prieigą. Šiandien mūsų šalies kūrėjai jau žvelgia pro plačiai atvertą langą, galėdami ne tik neribotai stebėti naujausias tendencijas, bet ir dalyvauti jų kūrime.

Parodoje „Pasikalbėkime“ rodoma šalies mados evoliucija nuo XX a. pr. iki šių dienų ir žvelgiama į ateities mados vizijas. Raktinis parodos elementas – veidrodis, kuris simbolizuoja tiek praeities mados atspindžius, tiek dabarties tendencijas ir ateities išvalgas.

Prasidėjusi dirstelėjimu pro rakto skylutę paroda išsiplečia iki laisvo žvilgsnio pro plačiai atvertą langą į ateitį, kviesdama lankytojus diskusijai, kaip toliau vystysis Lietuvos moda. Vienas esminių parodos tikslų – atspindėti visuomenės socialinį-kultūrinį ir ekonominį gyvenimą, kurį išduoda mados pokyčiai laikui bėgant. Šiame kontekste svarbus vaidmuo tenka drabužiuose atsispindintioms moterų išlaisvėjimo ir politinio pasipriešinimo okupacijos laikotarpiu idėjoms.

XXI amžių pristatančioje parodos dalyje akcentuojamos belytės mados tendencijos, kurios simbolizuoja šiandienos visuomenės siekį kurti lygybės principais grįstą ateitį. Šios tendencijos atspindi ne tik mados pasaulio evoliuciją, bet ir platesnius pokyčius visuomenėje, kur individualumo ir saviraiškos laisvė tampa vis svarbesniais vertybiniais orientyrais.

Atidarydama naująją parodą ir pristatydama ją gausiam lankytojui būriui Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus direktorė Daina Kamarauskienė sakė: „Pradedame naują parodų rubriką „Pasikalbėkime“, tikėdamiesi, kad ji sukels norą pasidžiaugti, pasipiktinti ar pastebėti, pasidalinti. Kai rengi labai rimtą parodą, tai 3–5 me-

tus užtrunka pats tyrimas, ir tada pateiki jį kaip išvadą vienu ar kitu pavidalu. Ši paroda gimė kitu pagrindu, inovatyviau, perkrausčius mūsų muziejuje saugomus liaudies meno rinkinius. Mes esame muziejus, kuris turi vieną iš turtingiausių Liaudies meno rinkinių, čia yra net dalykų, kurių niekada nematėte – liaudiškų liemenukų ar apatinių kelnaičių, o jie mūsų galvose nesisieja su tautiniu kostiumu.

Manau, kad čia yra pradžia ir labai džiaugiuosi, kad mūsų liaudies meno skyriaus vadovė ir viena

iš parodos kuratorių Janina Savickienė, pati būdama tekstilininkė ir dirbdama su liaudies meno tekstile, pasiūlė sujungti senus dalykus ir jaunus novatoriškus šios dienos dalykus. Taigi kalbame apie senąją madą, aprangą ir kas sukėlė vienokus ar kitokius sprendimus tuomet kuriant rūbus. Kartu pasitelkėme ir jaunasias kūrėjas iš Dailės akademijos Kauno skyriaus, tekstilinkus, rūbų dizainerius“, – teigė direktorė.

Dar viena parodos kuratorė Vilma Kilinskienė akcentavo, jog ši paroda yra apie tai, kad moda yra gyvenimo ir savo laikmečio atspindys su visais jo niuansais, kuriozais, įdomybėmis ir problemomis. „Bevaikščiodami po parodą ir stebėdami jos eksponatus, kurių sutilpo ištis daug mažoje patalpoje nuo pat XIX a. iki šiuolaikinės mados turėsite apie ką pamatyti ir dėl ko nustepti“, – sakė ji.

Trečioji kuratorė Monika Grašienė-Žaltė pabrėžė, kad tai tik gera pradžia: „Su J. Savickiene muziejaus fonduose radome tiek visokių dalykų, jog suvokėme, kad dar ilgam laikui į priekį mums tikrai užteks medžiagos. Tai įdomūs rakursai, mes nesiekėme mados parodyti chronologiškai, tam tikrų jos etapų, bet siekėme atskleisti esminį teminį aspektą, nes moda yra socialinis žmogaus statusas, sociumas. Tos mažos detalės, kai trumpėja moterų sijonai, kai vyrai pradeda nešioti trumpikes, trumpėja jų apatinis trikotažas, susieja daug įdomių detalių ir aspektų. Džiugu, kad kartu dirbo ir penkios „Tekstilės ir mados“ programos absolventės“, – sakė ji.

Pasak V. Kilinskienės, parodoje akcentuojama, kad Lietuvos mados estetika yra gilių sociokultūrinių procesų atspindys, kai kaimo modernumo paieškomis. Ši sąveika ypač išryškėjo XX a. pr. ir laikotarpiu tarp dviejų pasaulinių karų, kai kaimas ir miestas artėjo vienas prie kito, o ribos tarp jų pamažu nyko. Lietuviška moda modernėdama susijungė su kitais menais – architektūra, muzika, literatūra – ir įgavo *art deco* stilistikos bruožų, išlaikydama savo uni-

Atkelta iš 4 psl.

kalumą, suformuotą kaimo tradicijų. „Iki Antrojo pasaulinio karo Lietuvos moterų įvaizdį formavo Paryžiaus, Berlyno, Varšuvos ir Sankt Peterburgo mados, tačiau buvo išlaikytas ryšys ir su šalies kultūra, ėmė populiarėti berniukiškas stilius. Ši mada išreiškė naują moters tapatybę – aktyvią, nepriklausomą ir lygiavertę vyrams, parodė, kaip keičiasi visuomenės vertybės, bendruomenės ryšiai ir požiūris į moterų vaidmenį. Mada pasitelkta ir išreiškiant nepriklausomybę nuo tuo metu galiojusių lyčių normų.

Šiandien belytė mada reprezentuoja lyčių vaidmenų laisvėjimą. Dizaineriai kuria drabužius, kurie neturi aiškios lyčių skirties – neutralūs siluetai, neseksualizuoti drabužiai ir minimalistinis dizainas akcentuoja žmogaus individualumą, o ne socialiai sukonstruotus vaidmenis. Ši kryptis ypač populiari tarp jaunų žmonių, siekiančių išreikšti save už tradicinio binarinio mąstymo ribų”, – pastebi V. Kilinskienė.

Pasak V. Kilinskienės, šiandien mados kūrėjai ne tik atgaivina senąsias tradicijas, bet ir ieško būdų, kaip derinti senovinius natūralius audinius su moderniomis technologijomis ir medžiagomis, kad sukurtų tvarius, ekologiškus ir funkcionalių drabužius. Tai – ne tik kūrybinis iššūkis, bet ir filosofinė pozicija, kuriai neabejotinai padėjo su kultūros ir pasipriešinimo judėjimai praeityje. Biologiškai sukurtų audinių naudojimas tampa natūraliu žingsniu link mados ir gamtos dermės.

Mados kūrėjai – tiek profesionalai, tiek mėgėjai – turi galimybę laisvai eksperimentuoti, jų kūryba atspindi ne tik techninius gebėjimus, bet ir politines bei socialines vertybes. Šiuolaikinė mada ne tik puoselėja laisvės principus, bet ir sprendžia tvarumo, ekologijos ir socialinės atsakomybės problemas. Lietuvių dizaineriai, įkvėpti tiek istorinių, tiek šiuolaikinių idėjų, kuria drabužius, kurie tampa atsvara masinei globalizacijai.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Tarptautinio Vilniaus trumpųjų filmų festivalio 18-asis gimtadienis

Trumpųjų filmų festivalio apdovanojimų akimirka Vilniaus Menų spaustuvėje. Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šiomet festivalis truko sausio 15–21 dienomis, jo filmai buvo rodomi Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių kino teatruose (ir dabar prieinami namų kino platformoje „ŽMONĖS Cinema“ bei „LRT Epika“). www.filmshorts.lt.

Kūrėjai ir žiuri. Konkursinėje programoje dalyvavo trumpametražių filmų kūrėjai iš daugiau kaip 30 šalių. Filmus vertino tarptautinė žiuri: Hilke Rönnfeldt, kino kūrėja iš Vokietijos, John Canciani, Šveicarijos trumpametražio kino festivalio „Internationale Kurzfilmtage Winterthur“ meno vadovas ir ilgametė kino ir televizijos prodiuserė Dagnė Vildžiūnaitė.

Kaip ir kasmet, tarptautinė žiuri išrinko geriausius ir paskelbė tarptautinės ir nacionalinės konkursinių programų filmų laureatus, kurie buvo rodomi specialioje Vilniaus trumpųjų filmų festivalio nugalėtojų programoje sausio 20–21 d. Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose.

Festivalio „Grand Prix“. Ši apdovanojimą, kurį įsteigė Vilniaus miesto savivaldybė, pelnė filipinietės kino režisierės Sam Manaca filmas „Žegnojuosi ir viliuosiu mirti“. Jame stebime, kaip Mila kankinasi darbe nesulaukdamas algos. Vienintele paguoda jai tampa be paliovos skambinėjantis nepažįstamas. Vis dėlto geresnio gyvenimo troškimas gali baigtis ir tragedija bei liūdnomis meilės dainomis. „Žiuri vieningai pasirinko filmą, kuris meistriskai sujungia socialinę dramą, trilerį ir meilės istoriją, tuo pačiu nagrinėdamas mūsų laikų egzistencinius klausimus. Minimalistinis, tačiau galingas pasakojimas filme pateikia netikėtų posūkių, kurie yra autentiški ir įtikinami. Kiekviena iš filmo lokacijų – kruopščiai pasirinkta ir puikiai atlieka savo funkciją, o pagrindinė aplinka kiekvienoje scenoje iš naujo perkuriama, ir virsta vis nauja žavinga filmo visatos versija“.

– įteikdami pagrindinį festivalio apdovanojimą sakė žiuri nariai. Šiuo metu režisierė kuria savo pirmąjį pilnametražį filmą „The Void Is Immense in Idle Hours“.

Geriausias nacionalinės konkursinės programos filmas – režisieriaus Ado Burksaičio filmas „Tušinukas“. Jame rodoma saulėta vasaros popietė priemiesčio mokykloje, kai mokytoja (aktorė Rasa Samuolytė) sužino, kad jos sūnaus blogai parašytas egzamino darbas sužlugdys svajonę studijuoti prestižiniame užsienio universitete. Filmas kelia klausimus apie moralę ir spaudimą pasiekti norimą rezultatą. Kokius kompromisus motina pasiryžusi priimti, kad užtikrintų sėkmingą sūnaus ateitį? Prizą nacionalinės konkursinės programos geriausiam trumpametražiui filmui įsteigė asociacija „Latga“. „Žaisminga filmo pradžia perauga į įtaigų pasakojimą, kuris iškart įtraukia mus į pagrindinės veikėjos dilemą ir, pasitelkęs užburiančią kinematografią bei pulsuojančią muziką, stebina netikėtais posūkiiais, kol režisierius ir jo komanda atpalaiduoja žiūrovus, pateikdami gudriai suregztą ir gaičių pabaigą, atveriančią platesnius klausimus apie kartų ambicijas“, – apie lietuvių režisieriaus trumpąjį filmą sakė komisija.

Kiti nacionalinio konkurso įvertinimai. Specialusis kino kritikų paminėjimas atiteko režisieriaus Martyno Norvaišo filmui „Aš pirkau“, o specialusis žiuri paminėjimas – Eglės Davidavičės „Ta, kuri žino“.

Tarptautinės konkursinės programos geriausiuoju pripažintas Samira Elagoz ir Z Walsh dueto filmas „Negali gauti, ko nori, bet gali gauti mane“. „Tai nuoširdi, intymi ir pribloškiamai atvira meilės istorija, papasakota netikėtu būdu – tokiu, kuris retai matomas ar tikėtinas didžiajame ekrane. Ji mus užbūrė nuo pat pirmo kadro ir mes iškart įsimylėjome ją“, – įteikdami apdovanojimą sakė žiuri nariai.

beLONGING
Lithuanian Artists in Chicago
1900 to Now

Sept. 28, 2024 - May 17, 2025

At the Balzekas Museum on Pulaski
<https://balzekasmuseum.org>

The beLONGING exhibition is part of the Terra Foundation of American Art's "Art Design Chicago" program series. In addition to Terra, sponsors include the Lithuanian Foundation, Inc., Illinois Arts Council, City of Chicago DCASE through a CityArts grant, as well as private donors.

Elektroninės muzikos vakarai Belgijoje

Ieva Marija Mendeikaitė

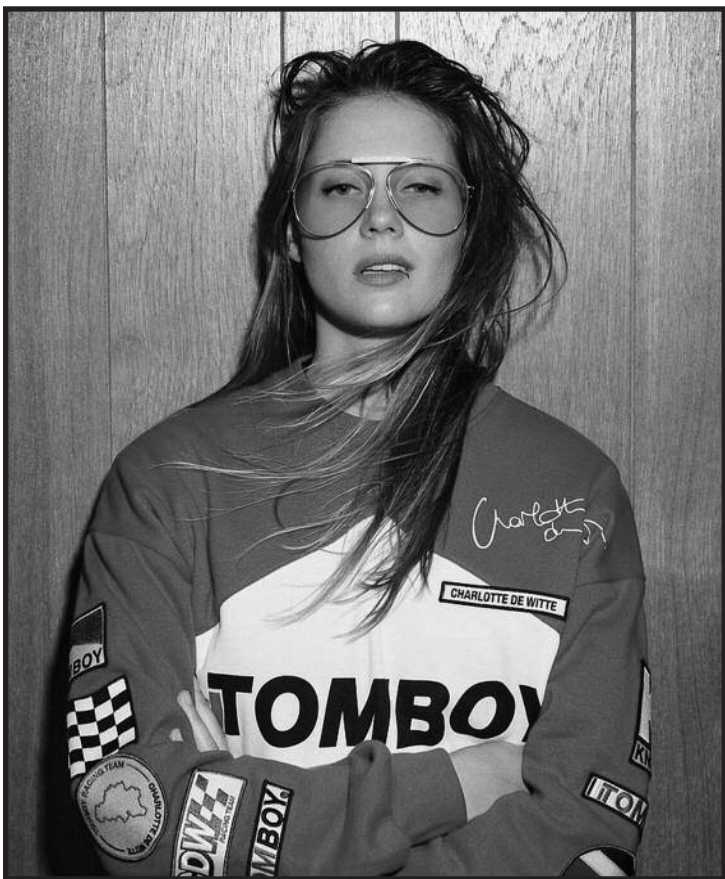
Belgiją neseniai pakerėjo dviejų labai garsių didžejų muzikos naktys. Belgijos didžėjos Amelie Lens bei Charlotte de Witte sukūrė tris neįtikėtinus elektroninės muzikos vakarus savo tautiečiams bei svečiams iš viso pasaulio. Sausio 31 d., vasario 1 d. ir vasario 8 d. visi Gento mieste esantys žmonės galėjo bent truputėlį pajauti nuo vietinės koncertų salės aidinčius šokių muzikos ritmus.

Amelie ir Charlotte, abi jaunos ir itin perspektyvios didžėjos, į savo koncertus surinko beprecedentį kiekį žmonių iš viso pasaulio. Teigiama, kad kiekvienoje iš šių trijų koncertų dienų buvo sutalpinti daugiau nei dvidešimt tūkstančių žmonių. Tačiau tikriausiai šie skaičiai nestebina tikrųjų šių muzikos atlikėjų gerbėjų, kadangi abi didžėjos yra gerai žinomos ir savo vietą muzikos pasaulyje užsitarnavusios merginos. Amelie Lens savo vardą išgarsino tinkamu metu įsisukusi į techno muzikos audrą ir atnešdama savo sunkią, dinamišką, bet vis dėlto džiaugsmingą šio žanro viziją į didžiausias pasaulio scenas.

Mergina ne tik gerai žinoma didžėja, bet ir prodiuserė bei prekinių ženklų „Lenske“ ir „EXHALE“ vakarėlių prekės ženklo vadovė. Nepaisant šių pasiekimų, merginos sėkmė buvo tokia greita, jog žmonės pradėjo galvoti, kad ji atsirado iš niekur ir Amelie Lens pradėjo susilaukti nepelnytų kritikos savo karjeros klausimais. Tačiau uoliai dirbdama ir ryžtingai siekdama savo svajonės mergina atrėmė visas kritikos strėles.

Vis dėlto tokia karjeros sėkmė merginai tikrai nebuvo garantuota nuo gimimo. Amelie gimė netoli Briuselio, ją kurį laiką auginoma mama, nes tėčio ji niekuomet nepažinojo. Deja, kai Amelie sukako penkeri metai, jos mama mirė ir Amelie buvo išsiųsta gyventi pas savo tetą.

Meilę elektroninei muzikai Amelie pajuto ankstyvoje paauglystėje: „Belgijoje visi žinojo apie elektroninę muziką, tačiau tikrai ne visiems ji patiko. Todėl į elektroninės muzikos šou aš eidavau viena, bet kai pagalvoju apie tai dabar, tai greičiausiai ir buvo pirmasis etapas mano karjero-

Charlotte de Witte

Koncerto plakatas

je. Kertinis elementas buvo tai, kad visi vakarėlių organizatoriai ir tuometiniai atlikėjai mane pažinojo kaip keistą 15-metę merginą su breketais, kuri visada būdavo viena ir šokdavo pirmoje eilėje iki pat vakaro pabaigos. Taigi, kai pradėjau dirbti kaip didžėja, iš karto sulaukiau daug palaikymo Belgijoje, kadangi dauguma šioje sferoje buvusių žmonių žinojo, kad aš į muziką įaugau. Nebuvo taip, kad staiga atėjau iš niekur ir pradėjau groti. Aš tuometiniams muzikantams buvau ta keista vienišė iš koncertų priekinės eilės. Kai dabar pagalvoju, tai šiek tiek gėda. Aš tikrai buvau labai paugliška.“

Panašiai savo muzikinį kelią pradėjo ir Charlotte. Vos dešimties metų Charlotte pradėjo domėtis vietinių Belgijos didžejų atliekama muzika. Pradėjusi jausti itin glaudų ryšį su elektroninės muzikos ritmais, Charlotte suprato, kad ji šioje sferoje mato daugiau. Mergina pradėjo ieškoti naujų kūrinių, eksperimentuoti kurdama įvairius muzikinius miksus, kol galiausiai nusprendė pradėti groti ir šį hobį paversti darbu.

Apie savo kuriamą muziką mergina šiandien atsiliepia kaip apie „tikrai nedžiuginantį skambesį“: „Mano grojama muzika tikrai nedžiugina. Ji ganėtinai apnuoginta savo emocija, melancholiška. Ji tikrai nėra tradicinė. Aš būtent taip ir įsivaizduoju savo atliekamos muzikos tikslą ir tai man yra mano „techno“. Tokia muzika, mano nuomone, patraukia ne tik gerbėjų, tačiau ir mano pačios dėmesį bei traukia „paskęsti“ joje dar giliau. Muzika, kurioje reikia ieškoti prasmės, man yra daug emocingesnė ir pasiekia gilesnį lygį.“

Merginų koncertai šių metų pradžioje buvo tokie sėkmingi, kad merginos iki šiol negali tuo patikėti. Pirmąją dieną merginoms paskelbus artėjančių koncertų datas, į pirmuosius du bilietai buvo išpirkti iškart. Trečiasis koncertas buvo paskelbtas kitą savaitę ir taip pat buvo išpirktas tą pačią dieną. „Buvome labai sujaudintos, nes turėjome tam tikrų lūkesčių, bet visiškai to nesitikėjome“, – teigė merginos viename iš savo interviu.

„Šiems koncertams buvo numa-

Amelie Lens

tytas visas rinkodaros planas ir skirtas biudžetas šių renginių reklamoms, kuris tiesiog nebebuvo būtinas“, – tęsė jos. „Kai koncertai buvo taip greitai išparduoti, tarsi jau žinai, kad tai yra tavo užkietėję gerbėjai. Niekas į šiuos pasirodymus nepakliuvo per klaidą. Žmonės tikrai žinojo, kodėl perka bilietus. Todėl mes jaučiamės neįtikėtinai laimingos turinčios geriausių fanų minią.“

Kadangi man teko būti viename iš šių koncertų, galiu patvirtinti, kad visa minia puikiai žinojo, kur jie yra ir kokio kalibro atlikėjų klauso. Atmosfera, šviesų instaliacijos bei garso kokybė buvo aukščiausio lygio, sunkiai galėčiau įsivaizduoti atrandant profesionaliau atrodantį ir skambantį elektroninės muzikos koncerto vakarą nei tas vakaras Belgijoje.

Nuostabu ir tai, kad didžejų bendruomenėje kuriančios ir savo vardą spėjusios išgarsinti merginos šiuo metu yra vienos iš labiausiai pasaulinę elektroninės muzikos erdvę dominuojančių atlikėjų sąrašo. Tai nuostabu, kadangi dažnai elektroninės muzikos atlikėjų viršūnėse daugiausiai matomi vyriškosios lyties atstovai, tačiau savo žinomumo ir muzikos populiarumo mastu merginos pranoko visus konkurentus.

Tai džiugina, galvojant apie pasaulio elektroninės muzikos ateitį, kurią galima matyti ir jausti jau dabar.

G. Petkevičaitės-Bitės bičiulystė su P. Višinskiu ir Žemaite

Kūrybos pradžia (5)

VU KF doc. dr. Inga Daugirdė

Pabaiga. Pradžia 2025 m. sausio 11 d. „Kultūroje“

Po šio reikšmingo įvykio sekė kitas – 1905 m. įvyko Didysis Vilniaus seimas. Į šį renginį išvyko Žemaitė ir G. Petkevičaitė-Bitė. Jame dalyvavo ir sunkokai sergantis P. Višinskis. Mieste, kur tuo laiku telkėsi gausi lietuvių inteligentijos dalis, vyko svarbūs kultūrinio gyvenimo įvykiai – 1904 m. gruodžio 23 dieną pasirodė P. Vileišio įsteigtas pirmasis dienraštis lietuvių kalba *Vilniaus žinios*, kuriame skelbtos naujienos apie lietuvius JAV, Prūsijoje ir kitose šalyse. Būtent šiame leidinyje buvo suformuluota Didžiojo Vilniaus Seimo idėja, siekta priešintis krašte tebevykdomai rusifikacijai. Vilnius buvo tapęs lietuvių tautinės kultūros gaivinimo centru – mieste rengti lietuviški vakarai, įvairūs susirinkimai, paskaitos, dainų vakarai, knygų aptarimai, svarbių istorinių ir kultūrinių datų minėjimai. Žemaitė, P. Višinskis juose aktyviai dalyvavo. Po vestuvių su žmona Juzefa Mikuckaite-Višinskiene 1904 m. jis ir apsigyveno Vilniuje, G. Petkevičaitės nuomojamame bute. Tapo *Lietuvos žinių* redaktoriumi. Vis dėlto šiame mieste dirbti jam teko neilgai. Sveikata vis blogėjo, reikėjo vykti gydytis, tačiau P. Višinskis atidėliojo šį sprendimą, nes šeima laukėsi kūdikio. Gimus dukrelei, jis pagaliau susiruošė gydytis į Vokietiją. Kelionės metu netikėtai peršalęs, P. Višinskis dar labiau išsivirgo ir mirė 1906 m. balandžio 13 d. Berlyno ligoninėje. Buvo palaidotas Vilniaus Rasų kapinėse. Jau po laidotuvių Žemaitė ir G. Petkevičaitė drauge apklankė jo kapą. Abi labai gedėjo, buvo sujudintos tokios dramatiškos šio savo tautos mylėtojo, tikro altruisto, jauno šviesuolio, tiek savo jėgų paaukojusio kovai už lietuvių tautos teises, galimybę puoselėti gimtąją kalbą ir kultūrą, gyvenimo pabaigos. Jautėsi netekusios vieno ryškiausių tuo laiku tautinio atgimimo žiburių, nuoširdaus ir rūpestingo draugo, jautraus lietuvio, literato ir spaudos darbuotojo, atvedusio jas į literatūros lauką. Drąsaus draudžiamosios lietuviškos spaudos kūrėjo ir platintojo. Bitė vėliau rašė, kad Žemaitė kritusi ir rankomis plačiai apglėbusi P. Višinskio kapą; raudojusi kaip labai artimo žmogaus. Po P. Višinskio mirties G. Petkevičaitė-Bitė *Lietuvos Ūkininke* paskelbė platų nekrologą, kuriame apžvel-

Gabrielė Petkevičaitė su draugėmis Klementinos Maculevičiūtės surengtose bitininkų kursuose Tiškevičiaus dvare Deltuvoje (1885)

gė jo asmenybę ir veiklą¹.

Nepaprastas P. Višinskio užsidedimas priešintis lietuviškosios spaudos draudimui, tiesti platesnius kelius lietuvių kultūrai, skatinti žmogų atgauti savo tautinę savastį, žadinti jo kūrybiškumą ir skaudžiai susiklostęs asmeninis likimas paliko neišdildomą pėdsaką daugelio bendražygių, tu, kuriuos jis įkvėpė, sąmonėje. Kaip pastebėjęs A. Sprindis, *savo kūrinius jam skyrė rašytojai. Tai jo, „numylėtojo teisybės“, literatūrinis portretas iškyla Žemaitės vaizdelyje Prie užvertos langinės, Šatrijos Raganos Viktuteje Jono paveiksle, Biliūno apsakyme Pakeleivingi.*² P. Višinskis įprasmintas ir G. Petkevičaitės-Bitės apsakyme *Studentas*. Ją žavėjo šio žmogaus dvasinės savybės: *Reto gabumo buvo vyras, reto kilnumo jaunuolis. Niekad nepasitaikė, kad, išgirdęs žmogaus aim-*

na, jo nepaguostų, kad varge žmogaus neatjaustų, nepadėtų jam nelaimėje. Labiausiai sielojėsis dėl tėvynės nelaimių.

– *Jei Višinskio nebūtų buvę, neturėtume dabar ir Žemaitės, ir Lazdynų Pelėdos, ir Šatrijos Raganos...* – sakė G. Petkevičaitė-Bitė savo mokiniams Panevėžyje³.

Gyvendama Vilniuje ir bendraudama su G. Petkevičaitė-Bite, Žemaitė buvo stipriai veikiamą jos tautinių patriotinių aspiracijų ir ypač aktyvios pilietinės pozicijos. Jai tapo svarbu ne vien literatūra, bet kaip niekad giliai ėmė jaudinti ir politinės peripetijos, pastebimos to meto visuomenėje, ieškojo savų atsakymų, priimtinos pozicijos, svarstė idėjas ir pasisakymus. Bendraudama su Bite Žemaitė iš pasyvios stebėtojos ėmė formuotis aktyvia veikėja, gyvai besidominčia tuo, kas vyksta. Tą vaizdžiai liudija jos laiška. Viename jų, rašytame sūnui į Ameriką, Žemaitė atsiskleidžia kaip uoli tenykščio lietuvių gyvenimo kritikė ir aktyvaus vyksmo skatintoja: *Atrašyk, kas prie jūsų begirdėti – smagiai svajojate? Susirinkimuose tarkite kokius projektus, rašykite mūsų atstovams į Dūmą, jie šaukia patarimo – palaikymo. Jūs – mūsų geriausioji ir tvirčiausioji spēka – išbėgote Amerikon, bent iš ten atsiliepkite, reikalaukite liuosybės, palengvinimų, rašykite su daugybe parašų! Atstovai, gavę tokius raštus, bent turės kuo remties, rodys reikalavimus visuomenei. Skarde skelbiami visi žmonių raštai į atstovus, o iš Amerikos nė vieno nemačiau. Argi jums neberūpi laisvė žmonijos ir jūsų gimtinė šalis?*⁴

Jai rūpi ir Dūmos reikalai, ir sėkminga lietuvių spaudos leidyba (ypač nerimavo dėl *Vilniaus žinių*, leidinį prenumeravo pažįstamiems sodiečiams), ir dalies visuomenės narių pastangos kelti klausimus dėl lietuvių moterų teisių. 1907 m. rugsėjo 23–24 d. Kaune suorganizuotas Lietuvos moterų suvažiavimas. G. Petkevičaitė-Bitė ir Žemaitė į šį renginį nuvyko vilkėdama tais pačiais savo mėgiamais sodietės drabužiais ir kalbėjo apie kaimo merginų gausiai patiriamas ir gyvenimą žalojančias bei gniuždančias skriaudas: tradicijos sąlygojamą prievartinį ištekimą, beteisškumą šeimoje, vyro despotizmą, smurtą, patyčias, sunkų vargą dirbant nepabaigiamus ūkio darbus. Jos iškeltos opios problemos, įtaigus kalbėjimas lėmė, jog ši jos paskaita buvo palydėta gausių aplođismentų.

Prie namo Šv. Zitos gatvėje Panevėžyje. Iš kairės: Pranas Viržonis, Marija Galiauskaitė (sėdi), Elena Viržonytė, kunigas Antanas Gobis, Konstancija Viržonytė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Elžbieta Viržonienė ir Juozas Viržonis (apie 1939 m.)

G. PePKM/ Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos virtualios parodos „Gabrielė Petkevičaitė-Bitė“ nuotraukos

Nukelta į 8 psl.

Prisimenant Mikalojų Konstantiną Čiurlionį

Raminta Antanaitienė

Lietuvoje 2025-uosius Seimas yra paskelbęs Mikalojaus Konstantino Čiurlionio metais. Minime talentingojo dailininko, kompozitoriaus, mąstytojo 150-ąsias gimimo metines. Kauno M. K. Čiurlionio draugija sausio 14 dieną kauniečius bei miesto svečius pakvietė į Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų, į renginį, skirtą šiai sukakčiai.

Programą pradėjo Kauno M. K. Čiurlionio draugijos pirmininkas Egidijus Stancikas. Jis gausiai susirinkusiems priminė didžiojo menininko unikalumą bei reikšmę mūsų kultūros istorijoje. Muzikinę programos dalį atliko smuikininkė Ilo-na Klusaitė ir pianistė Goda Stanionytė. Renginio pagrindiniu akcentu tapo literatūrinė-muzikinė kompozicija „M. K. Čiurlionis – lietuviškos tapatybės simbolis“, inicijuota Kauno M. K. Čiurlionio draugijos narių. Kompoziciją sudarė Antanas Bakutis, tekstus parinko ir skaitė Violeta Bakutienė, M. K. Čiurlionio mintis įgarsino Egidijus Stanci-

Nuotraukoje – Kauno M. K. Čiurlionio draugijos nariai. Centre sėdi Violeta ir Antanas Bakučiai – programos sudarytojai ir išpildytojai

kas, už konsultacijas dėkingi Reginei Levandauskienei. Meninis žodis, muzika, paveikslų reprodukcijos, fotografijos iš įvairių M. K. Čiurlionio gyvenimo laikotarpių, praeities ir dabarties vaizdiniai susijungė į daugiapras-

Kūrėjo būties panoramą.

Kompozicijos sudarytojams Violetai ir Antanui Bakučiams teko perversti ne vieną mokslinę knygą atrenkant ir komponuojant M. K. Čiurlionio gyvenimą bei kūrybą tyrinėjusiųjų

mintis, išvalgas, apibendrinimus. Kompozicijoje atgijo menininko seserų Jadvygos ir Valerijos Čiurlionyčių prisiminimai, skambėjo jų brolio sukurti muzikos kūriniai, harmonizuotos liaudies melodijos. Vienas kitą keitė paveikslai, žinomi ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio dailės mylėtojams – reprodukcijomis maloniai leido pasinaudoti Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, su kuriuo Kauno M. K. Čiurlionio draugija prasmingai bendradarbiauja ir tai pagarbiai vertina.

Literatūrinės-muzikinės kompozicijos „M. K. Čiurlionis – lietuviškos tapatybės simbolis“ autoriai teigia, jog „kaip Nemunas surinkęs upes ir upeilius skuba į Baltiją, taip ir M. K. Čiurlionis, surinkęs gražiausias dainas ir dzūkų krašto spalvas išskubėjo į pasaulį liudyti Lietuvą ir tebeliudija. O mes su jo vardu einame į pasaulį... Prabėgo daugiau nei visas amžius, bet M. K. Čiurlionio palikimas tebežavi. Jis mums ateina kalbėti apie Lietuvos gamtos grožį, gyvenimą, kūrybą ir žmogų... Ir meilę.“ Mums visiems yra svarbu atminti savo tautos genijų, turintį išskirtinę reikšmę lietuvių savimonėje.

Apie kultūros pokyčius, varnas bei kitas keistenybes

Atkelta iš 3 psl.

Ir štai sausio 19 dieną A. Baranausko ir A. Žukausko-Vienuočio muziejaus nusamdytas autobusas – Lenkijoje, Seinuose, Lietuvių namuose. Muziejaus direktorė Audronė Pajarskienė sako:

– Maironis, omenyje turėdamas poemą „Anykščių šilelis“, kadaise ištarė skambią frazę: Antanas Baranauskas uždėjo Anykščiams karūną. Bet šiandien galime drąsiai teigti, jog mūsų tautos genijaus kūryba, jo gyva, vaizdinga, meniška kalba karūnavo visą Lietuvą! Laikui bėgant, poema tampa vis prasmingesnė, dvasingesnė – neatsitiktinai išversta daugiau nei į dvi dešimtis pasaulio kalbų

Po to triskart giedojo „Ažupietės“, pasipuošusios liaudies meistrų austais drabužiais: salėje, prie paminklo A. Baranauskui, prie vyskupo kriptos Seinų katedroje. Intarpuose tekstus ir melodijas profesionaliai apibūdino entuziastingoji Violeta Juciuvienė. Ir vėl jausmingos, išmintingos, patriotinės, liūdesio ir gėlos persunktos senolių dainos... Buvo taip gražu ir graudu, kad ir Seinų parapijonys, ir patys anykštėnai šluostėsi ašaras. Vos parkakusios namo, jau kitą dieną Veidaknygėje (Facebook) šventės dalyvės pasidalijo išpūdžiais:

„Ypatingas emocinis patyrimas. Šiandien buvo tikras Anykščių LAIKAS Seinuose. Kiekviena akimirka – širdin ir tolimesnės bendrystės ateitin“ (A. Pajarskienė); „Stovėjimas kartu su kolegomis didingoje Seinų katedroje, prie A. Baranausko kapo, skambant sielvartingajai „Sudie, Lietuva“ visada yra giliausias mūsų visų jungties – meilės Tėvynei – išgyvenimas, ypatingai prasmingas, kas-

kart labai jautrus ir tikras“ (Rasa Bražėnaitė); „Graudžiai skamba ši atsišveikinimo giesmė, manęs prašydavo pagiedoti mano mažasis Petras vaikystėje ir visad apsiraudodavo“ (Asta Ražanskienė).

Taigi, nenuneigiant milžiniškos technologijų pažangos, dirbtinio intelekto kone stebuklingų galių, galimybių bei pažadų... Ir kas ką besuoktų apie neišvengiamą pasaulio globalėjimą, kultūrų susiliejimą ar, priešingai, žmonių susvetimėjimą... Iš neturtingo valstiečio krūtinės kadaise išplaukė paprastučiai lietuviški žodžiai, gyvi gimtinės vaizdai, nuoširdūs jausmai tebejudina širdis ir daugiau nei po pusantro šimtmečio!

Gal ir patį Baranauską...

„Ažupietės“ Seinų katedroje, išskirtinai brangioje vietoje. Tautvydo Kontrimavičiaus nuotr.

Kūrybos pradžia

Atkelta iš 7 psl.

Po šio renginio atsirado galimybė apsilankyti kur kas didesniame – 1908 m. gruodžio 13 d. Peterburge buvo suorganizuotas visos Rusijos moterų suvažiavimas. Į jį Žemaitė taip pat vyko su G. Petkevičaitė-Bite. Šiame suvažiavime daug kalbėta apie mirties baismės moteriai panaikinimą. Daugelis dalyvių susidomėjo Žemaitė, jos paprasta kaimiška nešiosena. Su suvažiavimo dalyvėmis ji kalbėjo rusiškai.

Tai buvo didieji kultūriniai visuomeniniai įvykiai, kuriuose jos abi aktyviai dalyvavo. Kartu ruošėsi, kartu važiavo, kartu gyveno, kartu lankė gražiausius miesto objektus, kalbėjosi su renginio dalyvėmis. Taip klostėsi bendra jų patirtis, susiejusi dar glaudžiau, dar tampriau svijusi jų nuoširdžios draugystės gijas.

Vasaroti Žemaitė taip pat atvykdavo į Puziniškį. Aldona Matulaitytė prisimena, jog vienų atostogų metu viešint pas Petkevičius jai su šeima ir Žemaitė teko drauge vykti į svečius pas apylinkių dvarininkus. Visi žinojo, kad stalas bus padengtas pagal visas poniškas ceremonijas, ir jautėsi neįtikėtina.

Žemaitė linksmai pažvelgė į mus.

– O jūs, vaika, nebijokit. Kaip mokat, taip ir valgykit. Tik neskubėkite imti patys.

Panelė Gabrielė, visuomet dėvėjusi suknelę ir peleriną, pasiūtas iš kaimiškos medžiagos, išėjo su rūbais iš pirktinės medžiagos. Susėdome. Vos pajudėjusi karieta suaimanavo, nuo apmušalo pakvipo dulkės. Tamsu, tvanku. Visi sėdime įtempti, susirūpinę.

Svečiuose iškart pasijutau priešiškoje aplinkoje, nes pasipylė pažįstami jau pakilūs sveikinimai, perdėtas

mandagumas, įkyrios ir nenuoširdžios pastangos itikti, kalbos be paliuvos. Po Puziniškio žmogiško paprastumo, čia pakilo noras pasipriešinti, ir baimė, kad nebūtum pajaukta. Nenuėjau nei karvelių žiūrėti, nei prie sūpuoklių. Stovėjau kaip į žemę įkasta. Atsisėdusi prie stalo, kankinamai galvojau, ką daryti su tuo mažu, lyg mokyklinis trintukas duonos gabalėliu, padėtų iš kairės. Nes duonos buvo pasiūlyta atskirai. Neatsimenu, ar ką suvalgiau.

Palengvėjo tik vėl įlipus į mūsų karietą. Jau temo. Arkliai bėgo linksmai. Pakelės medeliai atslenka artyn, smalsiai pažvelgia į degančią žvakutę ir vėl dingsta tamsoje.

Panelė Gabrielė susimąščiusi pasakė:

– Nepatiko tau svečiuose. Man irgi. Bet aš neparodžiau šito, buvau mandagi⁵.

1913 m. Žemaitė apsigyveno pas Dūmos atstovą advokatą Andrių Bulotą, kuris norėjo, kad ji padėtų žmonai Aleksandrai geriau išmokti lietuvių kalbą. Nuo to laiko jų ryšys su G. Petkevičaitė-Bite kiek susilpnėjo, bet toli gražu nenutrūko. Žemaitė dalyvaudavo Žiburėlio draugijos rengiamuose vakaruose, skaitydavo savo kūrinius ir pritraukdavo daugybę klausytojų. Kai vilniečiai norėjo ją pagerbti 70-mečio proga, ji griežtai atsisakė, nusiuntusi G. Petkevičaitė-Bite laišką, kuriame prašė sėdėti namie ir nelaidyti sunkiu metu pinigų, nes tokio jubiliejaus nepriima⁶. 1915 m. Žemaitė su A. Bulota ir A. Bulotiene, kuri buvo Žiburėlio draugijos pirmininkė, išvyko į Ameriką rinkti aukų jaunuomenei, nukentėjusiai nuo karo. Kaip ir G. Petkevičaitė-Bite, ji jau buvo tapusi svarbia altruistinės visuomeninės veiklos persona.

¹ Lietuvos ūkininkas, 1906, Nr. 20.

² Sprindis, op. cit., p. 13.

³ Paukštelis J. Dažnai atsimenu juos. Vilnius, „Vaga“, 1979, p. 63.

⁴ Būtėnas, Žemaitės gyvenimas, op. cit., p. 47.

⁵ Matulaitytė A. Atsiminimai, p. 21-22.

⁶ Ibid, p. 55.